

BIBLIOTECA FAGES DE CLIMENT

FIGUERES

CLUB DE LECTURA

Dilluns, 27 d'Abril
a 2/4 de 5 de la tarda

Coordina
Magda Bosch i Rocamora

Curs 2025-2026

LA DONA I EL PAISSATGE

Stefan Zweig

BIBLIOTECA FAGES DE CLIMENT

FIGUERES

Figueres

Cultura

Ajuntament
de Figueres

Biblioteques
Diputació de Girona

Biblioteques
Públiques
de Catalunya

L'artista de l'escapament

Per Leo Carey

El 22 de febrer de 1942, l'escriptor austríac Stefan Zweig i la seva segona esposa van anar al dormitori d'una casa llogada a Petrópolis, Brasil. S'hi van estirar —ella amb quimono, ell amb camisa i corbata— després de prendre una dosi enorme de barbitúrics. Quan es va saber la notícia dels seus suïcidis, es va informar com un assumpte de importància mundial. El *New York Times* va publicar la notícia a la seva portada, juntament amb informes sobre la derrota de les forces japoneses a Bali i d'un discurs radiofònic del president Roosevelt. Un editorial de l'endemà, titulat "Un dels desposseïts", va veure en l'acte final de Zweig "els problemes de l'exili per consciència". Zweig, jueu, havia deixat Àustria el 1934, vivint a Anglaterra i Nova York abans del trasllat definitiu al Brasil, i la seva obra havia estat prohibida i vilipendiada a tot el món germanòfon. A la seva nota de suïcidi, va parlar de "la meva pròpia llengua havent desaparegut de mi i la meva llar espiritual, Europa, havent-se destruït a si mateixa". Va concloure: «Saludo tots els meus amics! Que els sigui concedit veure encara l'alba després de la llarga nit! Jo, massa impacient, vaig al davant».

Es podria dir que la mort de Zweig va marcar el punt àlgid de la seva posició literària: per a la majoria dels lectors angloparlants, ara és poc més que un nom. Tot i això, durant un temps, als anys vint i trenta, va ser l'escriptor més traduït d'Europa. Juntament amb la ficció i les biografies en què es basa principalment la seva reputació, va produir un flux aparentment senzill d'obres de teatre, traduccions, poemes, relats de viatges i assajos, sobre temes que anaven des de manuscrits fins al teatre de Moscou. Un enèrgic portaveu literari i membre DEL PEN, va impartir conferències, en diversos idiomes, arreu del món. També va defensar molts altres escriptors, ajudant-los financerament i amb valoracions entusiastes de la seva obra.

Al costat de contemporanis com Thomas Mann i Joseph Roth, Zweig pot semblar un efímer; no va deixar cap obra mestra definitiva. Però, en els darrers anys, ha estat possible apreciar de nou la varietat i l'ambició de la seva escriptura. *New York Review Books* i *Pushkin*

Press han reeditat la major part de la ficció important de Zweig, sovint en noves i excel·lents traduccions d'Anthea Bell, i diversos dels seus estudis biogràfics. També han publicat traduccions —les primeres— d'una novel·la abandonada, "La noia del correu", i d'una novel·la curta perduda fa temps, "Viatge al passat".

Ara Pushkin Press ha publicat una nova i reveladora biografia de Zweig, "Tres vides", d'Oliver Matuschek (traduïda de l'alemany per Allan Blunden). La història de la vida de Zweig sempre ha estat dominada per la versió que va explicar a les seves memòries, "El món d'ahir", una de les seves obres més conegudes. Completada menys d'un any abans que Zweig se suïcidés, "El món d'ahir" és menys una autobiografia —només esmenta els seus dos matrimonis de passada— que un manifest sobre la seva època. Es retrata a si mateix com un idealista, dedicat a la causa de la germanor internacional, fins i tot quan Europa s'esfondra al seu voltant. Llibres posteriors van reforçar en gran mesura aquesta narrativa: primer, memòries de la primera esposa de Zweig, Friderike; després, el 1972, una biografia completa de DA Prater, produïda sota l'atenta mirada de Friderike. Però Matuschek mostra fins a quin punt la façana pública de Zweig emmascarava un jo privat turmentat i imprevisible. El Zweig que emergeix no és exactament l'autoritat moral que ell declaradament aspirava a ser. És molt més viu i humà, i les seves debilitats, més que no pas les seves nobles aspiracions, emergeixen com la font de la seva millor obra.

El fet que va definir la vida de Stefan Zweig va ser la gran riquesa amb què va néixer. Això li va donar la llibertat d'organitzar la seva existència com volgués, viatjant inquietament per Europa i mantenint una acurada independència dels vincles personals i professionals. Un amic va comentar una vegada que, independentment d'on conegués Zweig, la seva manera de fer suggeria una maleta mig plena a l'habitació del costat. Va néixer a Viena el 1881, segon fill d'un fabricant tèxtil d'èxit i d'una dona d'una família banquera italojueva. Mentre encara estudiava, va començar a enviar poemes i articles a revistes literàries i a enviar cartes insinuants als grans literats del seu temps. També va iniciar una col·lecció de manuscrits: quan tenia setze anys, ja posseïa material de Goethe i Beethoven, i amb els anys la col·lecció es va convertir en una de les més

importants d'Europa, amb tresors com ara un catàleg de les obres de Mozart escrites pel mateix compositor i l'escriptori de Beethoven. Zweig va escriure que el seu col·leccionisme va sorgir de la seva fascinació pels "aspectes biogràfics i psicològics de la creació d'una obra d'art". Friderike va adoptar una visió subtilment diferent, assenyalant que manifestava un desig d'escapar de les coses quotidianes cap al regne dels grans èxits, evident en tota la seva manera de viure".

Quan encara era estudiant universitari, Zweig va publicar el seu primer volum de poesia, i la seva obra va aparèixer al diari vienès més il·lustre de l'època. (Theodor Herzl n'era l'editor.) El seu èxit va convèncer els seus pares que podia ser dispensat de treballar al negoci familiar. Va marxar de Viena per estudiar a Berlín, i va ser estimulat per la seva vida social sòrdida, un fort contrast amb la religió vienesa de la decòrum burgès. Així va començar una manera de vida que va continuar durant una dècada o més: una tranquil·la existència de solter a Viena intercalada amb estades a l'estranger, coneixent importants figures artístiques de l'època. A Brussel·les, va fer amistat amb el poeta francobelga Émile Verhaeren i immediatament es va dedicar a traduir les seves obres; a París, va conèixer Rainer Maria Rilke i Romain Rolland. Va conèixer Rodin, Yeats, Pirandello, Valéry i molts altres. És temptador veure la seva sedentària recopilació d'amistats eminents com una contrapart de la seva col·lecció de manuscrits.

A «El món d'ahir», el capítol que cobreix aquest període es titula «Desviaments en el camí cap a mi mateix». Zweig escriu que «la meva vida encara es regia d'alguna manera estranya per la idea que tot era només temporal. Res del que feia, em deia a mi mateix, era real, no en la meva obra, que considerava només un experiment per descobrir la meva veritable inclinació, no les dones amb qui mantenia relacions amigues». Però, tot i que bona part de la seva primera obra sembla tímida, la majoria va tenir èxit en aquell moment, i ràpidament va aconseguir una fama considerable. Després de la poesia, va provar el teatre, i les seves memòries contenen diverses descripcions falsament ingènues de com, havent enviat aquesta o aquella obra a un teatre, es va sorprendre quan el teatre va decidir representar-la, o per l'aclamació pública que va seguir. També va escriure les seves

primeres novel·les curtes, una forma que va arribar a dominar la seva producció de ficció.

Zweig va anomenar la novel·la curta "el meu format estimat però desafortunat, massa llarg per a un diari o una revista, massa curt per a un llibre". Però en la literatura alemanya, que va perdre en gran mesura les grans novel·les del segle XIX, és un gènere amb un venerable pedigrí literari, inventat, més o menys, per Goethe i refinat per figures com Heinrich von Kleist i Paul Heyse. El format reduït de la novel·la curta, la seva atmosfera de sensacionalisme estrictament controlat i el seu enfocament en un únic punt d'inflexió dramàtic s'adaptaven a la sensibilitat de Zweig. A "El secret ardent", la més reeixida de les seves primeres novel·les curtes, un noi jove de vacances en un balneari amb la seva mare no s'adona que un home que fa amistat amb ell a l'hotel ho ha fet únicament per tenir l'oportunitat de seduir la seva mare. Gradualment exclòs de la relació que es desenvolupa, el noi decideix furiosament frustrar els adults, tot mantenint-se innocent de la veritable naturalesa de la relació. Zweig genera un suspens tremend evocant la perplexitat de la ment del noi, ja que les seves accions venjatives amenacen de tenir conseqüències desastroses que no pot entendre.

La Primera Guerra Mundial va marcar el punt en què l'amor de Zweig per Europa va començar a decaure en alguna cosa semblant al credo pacifista i internacionalista que més tard va defensar a les seves memòries. Reclutat i assignat a treballar a l'Arxiu de Guerra d'Àustria, va quedar impactat pel que va veure: ciutats devastades a la vora nord de l'Imperi Austríac i soldats mutilats en un tren hospital. La seva resposta va ser un drama ferventment antibel·licista, basat en la vida del profeta Jeremies, que insta en va la població de Jerusalem a fer les paus amb les forces caldees assetjadores. L'obra ara sembla antiquada i grandiloqüent, però va tenir un impacte real en aquell moment, i va ser descrita per Thomas Mann com "el fruit poètic més significatiu d'aquesta guerra que he vist mai". No es va poder representar a la Viena en temps de guerra, i Zweig va viatjar a Zuric per treballar en la primera producció.

A "El món d'ahir", Zweig afirma haver estat immune a "la sobtada intoxicació patriòtica" que va assolir el país. Però, com han

demonstrat els seus dos biògrafs, la història real és més matisada. Al principi, va quedar atrapat pel fervor nacionalista, publicant articles a favor de la guerra i suspenent les seves amistats amb escriptors de països enemics. El seu gir cap al pacifisme, mostra Matuschek, tenia les seves arrels en una creixent desesperació per la seva pròpia situació. El treball a l'arxiu el va impedir escriure, i es va alarmar que, a mesura que la situació militar empitjorava, cada cop més treballadors al seu voltant fossin cridats al front. Matuschek fa un relat acurat dels fets que Zweig va moure per arribar a Suïssa i quedar-s'hi fins al final de la guerra, un catàleg que sens dubte complica la imatge ferma que Zweig projectava.

La ficció de Zweig, però, va donar veu a tot el pànic i la incertesa que les seves memòries van suprimir. El 1918, va escriure un relat, "Compulsió", sobre un artista austríac que ha estat vivint a Suïssa però sap que pot ser cridat a files en qualsevol moment. Quan arriben els temuts papers, va al consolat preparat per fer un discurs elevat i imaginant-se la confrontació que se'n derivarà. Però el funcionari de l'altre costat de l'escriptori és informal, genial i avorrit: "Espero que hagi gaudit de la teva estada aquí a Suïssa... Se suposa que realment has de marxar demà, però no suposo que sigui tan urgent. Deixa que la pintura s'assequi a la teva última obra mestra. Si necessites un dia més o menys per posar ordre als teus assumptes, jo assumiré la responsabilitat. Un parell de dies no importaran a la Pàtria". L'artista es troba somrient educadament i les seves conviccions s'evaporen. Torna a casa, on la seva dona el renya per la seva falta de columna vertebral. La novel·la curta acaba, de manera una mica didàctica, amb l'artista recuperant la seva determinació pacifista, però no es passa per alt que hi ha arribat gairebé completament a través de la debilitat.

El final de la guerra va inculcar un nou sentit de propòsit a Zweig, i la dècada següent va veure el seu major èxit. Es va casar amb Friderike von Winternitz, una escriptora ocasional amb dos fills d'un primer matrimoni infeliç; ella havia cridat la seva atenció el 1912 enviant-li una carta d'admiració. En traslladar-se a una casa palatina a Salzburg, va decidir que el seu llarg aprenentatge havia acabat. Durant la dècada següent, va escriure principalment novel·les curtes i assajos biogràfics, sovint enllaçats en cicles temàtics. Les novel·les

curtes són típicament històries d'obsessió que avancen febrilment cap a les crisis. A "Por", una esposa adúltera és portada al punt de suïcidar-se després de rebre demandes de xantatge, aparentment per una de les altres conquestes del seu amant, però organitzades pel seu marit, que espera aconseguir una reconciliació. A "Vint-i-quatre hores en la vida d'una dona", una vídua respectable d'uns quaranta anys veu un jove jugador compulsiu que perd en un casino, veu en un instant que es suïcidarà i acaba passant la nit amb ell per salvar-lo. Gran part de l'habilitat de Zweig rau en un ritme narratiu astut. A les seves memòries, escriu sobre com captivar el lector eliminant tant material com sigui possible.

Sovint, les històries giren al voltant de la humiliació. A "Moonbeam Alley", un home arriba a un barri poc recomanable de la ciutat i va a un bar, on coneix una prostituta que no para de llançar insults a un vell que ronda tímidament pels voltants. El vell resulta ser el seu marit, que es culpa a si mateix per la vida que porta i està desesperat per recuperar-la. Un escenari recurrent implica narradors benestants i distants (una mica com Zweig) que decideixen flirtejar amb el perill i renunciar al control. Un dels exemples més purs és "Fantastic Night", en què un jove dandi assenyala que ha estat envaït per una "curiosa paràlisi dels meus sentiments". Ja no gaudeix genuïnament de la seva vida luxosa. Fins i tot la mort d'un vell amic no el dol:

Em sentia com si fos de vidre, amb el món exterior brillant directament a través meu i sense persistir mai a dins meu, i per molt que intentés en aquesta i moltes altres ocasions sentir alguna cosa, per molt que intentés, mitjançant arguments raonables, fer-me sentir emoció, no va venir cap resposta del meu estat mental rígid. La gent s'apartava de mi, les dones anaven i venien, i em sentia com un home assegut en una habitació amb la pluja colpejant els vidres de la finestra; hi havia una mena de làmina de vidre entre mi i el meu entorn immediat, i la meua voluntat no era prou forta per trencar-la.

Al cap de poc temps, es troba passejant per un jardí d'esbarjo vienès a la recerca de l'única sensació que encara l'estimula: la vergonya. Lliga amb una prostituta indigent, es deixa assetjar pels seus proxenetes i, en un èxtasi final d'humiliació, els suplica que no el

denunciïn a la policia. El plaer, diu, "em va omplir com cap emoció no ho havia fet mai abans".

La freqüència i la intensitat amb què Zweig imagina situacions de marginalitat sexual fan que sigui temptador especular sobre la seva vida. No va intentar amagar a Friderike el fet que els seus viatges sovint eren ocasió d'aventures sexuals, i Matuschek, remenant els diaris de joventut de Zweig, troba proves de trios i possiblement algun contacte homosexual. Un conegut va recordar, sense cap prova, que Zweig era un exhibicionista sexual. Thomas Mann, quan va sentir parlar del suïcidi de Zweig, va escriure: "Sospito que el sexe havia tornat a aflorar i que temia algun tipus d'escàndol". Mann s'equivocava, però és fàcil veure per què va arribar a aquesta conclusió quan es considera una obra com el poema de Zweig "Balada d'un somni", en què un somiador veu el missatge "Ets descobert!" a la paret que té davant i creu que "el meu vici secret i les meves accions més fosques" s'han fet visibles per a tothom. Com a mínim, les vagabunderies nocturnes de Zweig segurament expliquen l'atmosfera de malson de furtivitat que subjau a gran part de la seva obra.

De vegades, a les novel·les curtes hi ha el perill que l'esquema aclapari el lliure joc de la idiosincràsia humana, deixant-nos amb alguna cosa que sembla fluixa i artificial. L'hàbit de Zweig de destacar la moral a cada pas deu haver semblat una mica antiquat fins i tot quan escrivia, però també dóna a la seva escriptura el seu toc distintiu. El lector gairebé sempre està mig dins de la turbulència dels personatges i mig fora, observant-los. Per a Zweig, el comportament depèn de les circumstàncies: una vegada i una altra, els protagonistes es declaren impotents per canviar un curs d'acció. Vist d'aquesta manera, la forma programàtica de gran part de la seva obra resulta d'una intuïció sobre la debilitat humana. "Compulsió", el títol de la seva novel·la curta de temps de guerra, seria un títol adequat per a gairebé tot el que va escriure.

La capacitat de Zweig per rastrejar els patrons de les vides humanes també és molt evident en els seus breus assaigs biogràfics. En l'actual renaixement de Zweig, aquests han estat fins ara relativament descuidats, però són algunes de les seves millors obres. El

començament del seu assaig sobre Kleist evoca vívidament la vida de l'escriptor alemany torturat tot detallant els seus viatges durant una pàgina i mitja:

No hi havia cap punt de la brúixola cap al qual Kleist no viatgés a Alemanya, ni cap ciutat destacada on ell, un rodamón sense llar, no s'allotgés durant un temps... Des de Berlín va conduir amb diligència fins a Dresden, als Monts Metàl·lics, a Bayreuth, a Chemnitz; després va tornar a Würzburg; després, a través de les campanyes napoleòniques, a París. Havia planejat passar un any a la capital francesa, però al cap de poques setmanes va partir cap a Suïssa, passant de Berna a Thun, a Basilea i després de tornada a Berna... Va tornar en zigzagueig a Dresden, des d'on, durant el ple esclat de la campanya austríaca, va partir cap a Viena, va ser arrestat a Aspern mentre la batalla estava en curs, però va escapar i va fugir a Praga. De vegades desapareixia com un riu que corre sota terra, per emergir a una distància immensa; però sempre, una vegada i una altra, una mena de força gravitatòria l'atreia de tornada a Berlín... Enlloc podia descansar. Per última vegada, doncs, va pujar a una cadira de posta (que havia estat la seva única llar veritable durant els trenta-quatre anys de la seva vida) i va conduir fins a Potsdam, on, al costat del Wannsee, es va volar el cervell. Va ser enterrat a la vora de la carretera.

Aquesta proesa de compressió —l'evocació, a través d'un itinerari, de tota una existència— s'acosta al cor de la sensibilitat de Zweig. Com en les seves novel·les curtes, la seva fixació en estats psicològics extrems coexisteix amb quelcom més distant. Zweig gaudeix tant del tumult del sentiment com de la manera com fins i tot les emocions més incipients, vistes des de fora, tendeixen a formar un patró. I, per descomptat, es podria fer una llista igualment expressiva de les pròpies peregrinacions de Zweig: Ostende, Zuric, Calcuta, Londres, Bath, Moscou, Ossining, Rio, Buenos Aires, Petrópolis. Hermann Hesse l'anomenava el Salzburger Volador.

En el punt àlgid de la seva carrera, Zweig va ser objecte d'admiració, enveja, condescendència i menyspreu absolut. En la literatura alemanya, la frontera entre allò comercial i allò digne ha tendit a ser controlada amb més rigor que en l'anglès, i per a molts la popularitat

dels llibres de Zweig era motiu automàtic de sospita. Un crític contemporani els va anomenar "lectura de vagó de ferrocarril". El gran poeta Hugo von Hofmannsthal, a qui Zweig va intentar conrear sense èxit, considerava la carrera de Zweig, en la seva precocitat i abast, un plagi de la seva pròpia carrera. (La broma era contra ell: després de la mort de Hofmannsthal, Richard Strauss, que necessitava un nou llibretista per a les seves òperes, es va posar en contacte amb Zweig.) Fins i tot entre els amics de Zweig, un toc d'ironia es va colar en descriure el seu èxit acuradament gestionat. Un va escriure:

A cada ciutat de més de 5.000 habitants, aquest personatge discret i suau tenia un amic —llibreter, membre de la societat literària local, editor del diari local— que esperava a l'andana quan arribava Zweig, presentava la seva conferència i escrivia el fulletó ditiràmbic per al diari local de l'endemà.

Els anys de comoditat i eminència van arribar a un final sobtat amb l'ascens de Hitler al poder, el 1933. Els llibres de Zweig van ser àmpliament denunciats i posteriorment prohibits. Els nacionalsocialistes també estaven en ascens a Àustria, agitant per una unió amb Alemanya. Durant els disturbis polítics de principis de 1934, la policia va arribar a casa de Zweig, exigint que la escorcollessin a la recerca d'armes. Tan bon punt van marxar, Zweig va fer les maletes per anar a Londres, on havia llogat recentment un apartament, i mai més va tornar a viure a Àustria. A les seves memòries, va escriure: "Darrere d'aquest episodi intrínsecament insignificant, vaig percebre la gravetat actual de l'estat de coses a Àustria i vaig veure l'enorme pressió que Alemanya estava exercint sobre nosaltres".

Com de costum amb Zweig, però, hi havia una raó personal per a la seva partida: el desig d'escapar del seu matrimoni. Zweig tractava Friderike com una secretària, detestava les seves filles i era constitucionalment inadequat per a la vida matrimonial: una vegada va amenaçar de disparar-se si Friderike es quedava embarassada. Ara va acabar la seva vida a Àustria a corre-cuita, dispersant els seus papers i venent la major part de la seva col·lecció de manuscrits. Poc després d'establir-se a Londres, va començar una aventura amb la

seva secretària, una jove malalta anomenada Lotte Altmann, que es va convertir en la seva segona esposa.

Com a destacat exiliat literari, sovint se li demanava a Zweig que prestés la seva veu a causes antinazis i jueves. Tanmateix, era de tot menys sincer, i el seu silenci frustrava altres escriptors de l'època i ha estat molt criticat des de llavors. Klaus Mann, que no va aconseguir que contribuís a una revista d'emigrants que dirigia, menyspreava la decisió de Zweig de romandre "'objectiu', 'comprensiu' i 'just' envers l'enemic mortal". Hannah Arendt, revisant les memòries de Zweig anys després de la seva mort, va escriure que "cap de les seves reaccions durant tot aquest període va ser el resultat de conviccions polítiques". Zweig va intentar justificar el seu silenci, escrivint a les seves memòries: "Odio els gestos públics emocionals per principi", i afegint que no volia causar problemes a Richard Strauss, just abans de l'estrena de la seva òpera. Sembla que s'havia aferrat a l'esperança que, si no cridava l'atenció sobre ell mateix, la seva obra podria continuar d'alguna manera sense obstacles, i les seves accions en aquest moment insinuen una profunda negació. Un detall estrany que esmenta Matuschek és que, el 1933, Zweig, sempre un col·leccionista diligent, va comprar el manuscrit de tretze pàgines d'un discurs de Hitler.

A principis dels anys trenta, Zweig va escriure diverses biografies completes, principalment de personatges històrics atrapats en temps perillosos: Erasme, Maria, Reina d'Escòcia, i (la millor d'elles) Maria Antonieta. També va completar dues de les seves millors obres de ficció, "Beware of Pity", la seva única novel·la completa, i la novel·la curta "Chess Story" (també coneguda en anglès com "The Royal Game"). La crisi sempre havia estat el tema de Zweig, però en els seus anys de més èxit havia tendit a gestionar-la mitjançant trames que funcionaven una mica massa eficientment. Ara, en plena crisi, va produir una obra més atractiva que qualsevol altra que hagués vingut abans.

A "Història d'escacs", un grup d'homes en un transatlàntic amb destinació a Sud-amèrica descobreix que un gran mestre d'escacs és a bord i forma un equip per jugar contra ell. Al principi, els derrota fàcilment; després, durant una revenja, apareix un desconegut i

impedeix que els oponents facin un moviment desastrós. El desconegut pren el control i aconsegueix forçar un empat. Més tard, explica al narrador la seva història: un advocat austríac, va ser arrestat pels nazis, interrogat i tancat en règim d'aïllament. Per passar les hores, va memoritzar un compendi de grans partides d'escacs i les va jugar mentalment. Va progressar a jugar partides contra si mateix, dividint la seva ment pel mig, l'estrès del qual el va portar a prop del col·lapse. L'endemà, al vaixell, derrota el mestre d'escacs, però entre moviment i moviment comença a caminar, els seus passos marcant les dimensions de la seva antiga cel·la. El mestre d'escacs, en adonar-se que el seu oponent es descompon quan es veu obligat a esperar, explota aquesta debilitat en el seu segon partit. A mesura que allarga els seus moviments fins a extrems insuportables, el desconegut sembla entrar en un combat febril amb si mateix:

De pausa en pausa, el comportament del nostre amic es va tornar cada cop més estrany. Ja no semblava participar en el joc: estava immers en alguna cosa ben diferent. Havia deixat de caminar amb entusiasme i s'asseia immòbil a la cadira. Mirant fixament al davant amb una expressió buida, gairebé embogida, murmurava paraules incomprensibles per a si mateix en un flux continu; o bé estava immers en un càlcul interminable de moviments, o bé (aquesta era la meua sospita més profunda) estava elaborant jocs completament diferents... Començava a sospitar que, en realitat, feia temps que s'havia oblidat... de la resta de nosaltres en aquesta bogeria silenciosa.

Això és melodrama, però d'un ordre molt elevat: la tensió de la narrativa augmenta inexorablement amb la psicosi creixent de l'estrany. També hi ha una urgència inconfusible. Se sent menys acabat i reservat, més nu, que gairebé qualsevol altra cosa que Zweig va escriure. Les lectures biogràfiques són perilloses, però amb Zweig, un mestre biògraf, semblen essencials, i és difícil no veure en aquesta història de desintegració mental un autoretrat. El seu autor havia navegat recentment a Sud-amèrica, on va alleujar l'aïllament de la seva nova vida jugant un llibre de famoses partides d'escacs. Va enviar per correu el mecanografiat final de la història als seus editors el dia abans de suïcidar-se.

Zweig havia passat la vida fugint de casa, però un cop l'exili es va convertir en una forma de vida —un cop no hi va haver una base segura des d'on escapar— la pressió el va afectar. Va viure els seus últims anys en un estat de fugida contínua. Va obtenir la ciutadania britànica, però després es va traslladar amb Lotte a Nova York. La ciutat, plena d'intel·lectuals refugiats, hauria d'haver estat ideal, però deprimia Zweig: no hi havia descans per rumiar sobre el destí d'Europa. Després d'una gira per Sud-amèrica, va decidir que Brasil seria un nou començament. (Fins i tot va escriure un llibre en lloança, "Brasil: una terra del futur"). Però és difícil imaginar algú menys adequat per a la vida allà. La recentment recopilada "Cartes sud-americanes de Stefan i Lotte Zweig", editada per Darién J. Davis i Oliver Marshall (Continuum), dona una imatge de les proves diàries que patia la parella. Zweig estava aïllat de tot allò que donava sentit a la seva vida, privat de llibres i col·legues amb idees afins; el clima era dolent per al seu esperit i per a la salut fràgil de Lotte. A més, el Brasil era una dictadura, amb creixents tendències antisemites. El règim estava orgullós que un escriptor famós s'hi hagués refugiat, però Zweig va ser atacat per la seva aparent complicitat.

A "El món d'ahir", que va completar al Brasil, fa una avaluació esgarrifosa de les esperances que els refugiats tenien dipositades al Nou Món. Recorda haver vist un grup de jueus europeus a Londres —"fantasmes" enmig de les "ruïnes lamentables de les seves vides"— intentant frenèticament obtenir passatges a diversos països llunyans. Hi veu un home que coneix, un destacat industrial i col·leccionista d'art vienès, que espera obtenir un visat per a Haití o Santo Domingo. "Em va estrènyer el cor", escriu, "un vell esgotat amb fills i néts, tremolant amb l'esperança de traslladar-se a un país que amb prou feines podria haver localitzat al mapa, només per poder seguir demanant per arribar-hi, un desconegut sense cap objectiu real a la vida!" Aquesta objectivitat fulminant sobre la futilitat de la situació és potser el que va permetre a Zweig abandonar la lluita.

L'ofici de Zweig era llegir vides humanes, tant històriques com friccional, a la recerca d'una moral. La seva vida, amb el seu final, va adquirir precisament aquest significat, convertint-se en un relat amb "moraleja" sobre el destí de l'artista davant del totalitarisme i tenyint totes les visions posteriors de la seva obra. Però, de la

mateixa manera que el seu pacifisme a la Primera Guerra Mundial i la seva fugida d'una Àustria en perill pel feixisme tenien causes de principi i personals, també el missatge públic de la seva nota de suïcidi només explica una cara de la història. La biografia de Matuschek deixa especialment clar quanta depressió va afectar Zweig al llarg de la seva vida adulta. Sovint havia parlat de suïcidarse, i dues vegades, enmig de la desesperació, havia demanat a Friderike que s'unís a ell en la mort. A la seva obra, el suïcidi és a tot arreu, i sovint estretament vinculat a l'exili. A "Crepuscle", una novel·la curta escrita quan encara tenia vint anys, una dama de la cort de Lluís XV és desterrada de Versalles i es suïcida, incapaç de tolerar la seva nova vida provincial a Normandia. A la novel·la inacabada "La noia de correus", una jove comença a planejar un pacte de suïcidi amb un jove descontent, després que els seus parents rics li ofereixin breument una vida luxosa i després l'abandonin. Al conte "Incident al llac de Ginebra", un soldat rus, desplaçat durant la Primera Guerra Mundial i desesperat per tornar a casa, es submergeix al llac i s'ofega. La mort de Zweig és una història que havia explicat moltes vegades.

Si la mort de Zweig no va ser exactament l'acte polític que semblava, la popularitat d'aquesta interpretació és comprensible. Un home en qui la modèstia genuïna i el geni per a l'auto publicitat coexistien junts, Zweig va passar la seva vida sota els focus, i la seva mort va seguir el mateix patró. L'endemà del descobriment dels seus cossos, Stefan i Lotte Zweig van rebre un funeral d'estat. El president Getúlio Vargas hi va assistir, juntament amb els seus ministres d'estat. Petrópolis va tancar les seves botigues quan passava el seguici i va dipositar Stefan i Lotte en una parcel·la prop del mausoleu de l'antiga família reial del Brasil. Un dia o dos després, un amic va rebre una carta de comiat de Zweig, demanant que el seu enterrament "fos el més modest i privat possible". ♦